

MŰKEDVELŐK A MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÁSBAN

TÉVEDÉS VOLNA azt hinni, hogy a nyelvtudományban és a vele mindig szorosabb kapcsolatba kerülő őstörténeti kutatásban ma már nem lehet olyan nézetekkel előhozakodni, amilyeneket ezelőtt száz esztendővel boldogemlékezetű Horvát István hangoztatott. A különben nagyérdemű történetíró képtelenül délibábos elképzelésein fiatal diákgyerek is mosolyognak, — ha éppen hallanak a Dareios = Tarajos, Borysthenes = Bor-isten-ez, Karthago = Kard-hágó s más efféle hasonlításokról, — a nagyközönség azonban ma, száz év múlva is, mikor nyelvtudományunk megbízható alapokon dolgozik s az őstörténeti kutatás sok részletmunka árán megtalálta azt az utat, amelyen a találgatásokat biztos eredményekkel lehet helyettesíteni, örömmel üdvözlö, ha egy lelkes laikus többé-kevésbé elavult, de neki még kinyilatkoztatásként ható könyvek segélyével magyarokra bukkan Belső-Ázsiában, vagy ha egy irányt tévesztett filológus magyarokkal akarja benépesíteni nemcsak az öt világrészt, hanem még azokat a mesebeli kontinenseket is, melyek állítólag geológiai korszakokkal ezelőtt az óceánok helyén terültek el. A tudományos világ rendesen méltóságán alulinak tartja, hogy fantasztikus teóriákkal foglalkozzék. Mivel azonban ezek a nyilvánosság előtt tudományos vagy annak látszó mezbe öltöztetve jelennek meg s mert, mint minden exotikum, megragadják az emberek képzeletét s tudományos kérdéseket illetőleg a közvéleményt károsan befolyásolják, egyszer a nyilvánosság előtt is meg kell őket beszélnünk. Mellőzve azokat a kísérleteket, amelyek teljesen feledésbe merültek, csupán az utolsó 3—4 évtized néhány ilyen aggasztó produktumával akarok foglalkozni.

PONGRÁCZ SÁNDOR, mint ő maga mondja, nem akarván a millenniumot „elszalajtani“, hogy nemzetét az ünnephez méltó nagyszerű ajándékkal lepje meg, 1896-ban kiadja „Tibet-magyar nyelvtanulmányok“ című művének első kötetét, melyet a következő évben a második s 1898-ban „Turáni nyelv- és néptanulmányok“ cím alatt a kunok nyelvéről szóló harmadik követ. A szerző, aki saját beismérése szerint a nyelvtudományban laikus és a tibeti nyelvvel csak üres óráiban, mellékesen foglalkozott, nem csekélyebb igénnyel lép fel, mint hogy bebizonyítsa a magyar és tibeti nyelv azonosságát. Munkáját lapozgatva igazat kell neki adnunk abban, hogy az „nem elég készültséggel keletkezett és rendszernélküli“. Nyelvtörténetről olva-

sott valamit, de hogy annak szempontjait gyakorlatilag értékesíteni kellene vagy lehetne, az még eszébe sem jut. így tudja azt, hogy a tibeti írás és mai kiejtés között igen lényeges eltérés van. Megjegyzi, hogy a tibeti írók szerint írásuk a VII. században még a kiejtésnek egészen megfelelő, fonétikus írás volt s ebben a tibeti íróknak ő is igazat ad. Ha ez így van, — aminek mérlegelésébe nem akarok belemenni — érthetetlennek látszik, hogy a mai s olykor a régi magyar szóformákat miért a mai tibeti formákkal veti össze. Eljárásának egyetlen oka az lehet, hogy némely szó mai kiejtésében hasonlít valamely magyar szóhoz, s szerzőnk előtt mi sem látszik könnyebbnek, mint ehhez valaféle jelentésbeli hasonlóságot vagy összefüggést kiokoskodni. Tibeti-magyar nyelvhasonlításra Pongrácz legalkalmasabbaknak véli a magyar hely- és családneveket, — úgy látom, főleg azért, mert azt gondolja, hogy e téren legkevesebbet kell jelentéstani apróságokkal bíbelődni. így megtalálja a tibeti vagy *bód* nép nevét a magyar *Bód*, *Boda*, *Bodoky* *Bodza* stb. helynevekben s tibeti nyelvből megfejti a magyar népnév jelentését is, mert tibeti nyelven *gar* „tábor“, *maggar* pedig „haditábor“. 302 szócsoportot hasonlít össze rokonhangzású és rokonértelmű magyar szavakkal s elhitte, hogy a tibeti nyelvnek nemcsak a magyarral való rokonságát, hanem eredeti azonosságát is sikerült bebizonyítania, — oly dolgot, amit a legnagyobb magyar filológusok egyike, aki egyszersemind a tibeti nyelvnek legalaposabb ismerője, Körösi Csoma Sándor sem vett észre.

Második kötetében aztán Pongrácz látóköre kiszélesedett. Megtalálta a magyarokat a Himalája szakadécai között a *magar* törzsből. E magarok nyelve persze különbözik a tibetitől, a jószemű kutató azonban itt is fedezhet fel hasonlóságokat. A nehézségeket úgy hidaljuk át, hogy a magyart keveréknelvnek nyilvánítjuk, amely tibetiből, nepáli nyelvjárásokból és dravida nyelvekből tevődött össze. De kutatónk tekintetét éppoly kevéssé kerüli ki a kínai, noha ez izoláló nyelv, mint az afgán vagy a szingaléz, melyek indoeurópai flexiós nyelvek. így aztán a nyelvek egész tömegével veti össze a magyar szókat s mindenütt megtalálja, amit keres. Naivsága egészen elképeszt, midőn ilyen hasonlításokat olvasunk nála:

a csé páng nyelvben *moszjá* = tehén (v. ő. mézárós),
 a kiránti nyelvben *micsida* — szem (micsoda?),
 a bengáli nyelvben *ttinap* — holnap (minap?),
 a kjeng nyelvben *tunap* — ma (tegnap?).

Szerinte a hátsóindiai *kol* nép is rokon, mert neve előfordul a következő magyar helynevekben: *Kolbász*, *Kolosodr*, *Kolompéros*. Viszont a magar *Tévapdnya* családnév feltalálható a magyar *Déavdnya* helynévben. A magyar *kocsi*-l is hiába próbáljuk a dunántúli Kocs község derék kocsigyártóitól származtatni, mert szerzőnk úgy tudja, hogy *kocs* afgánul „út“ s ezzel alighanem összefügg ez a szó: *kocsikázni*.

Csoda-e, ha komoly nyelvészkörök ezekkel a naivságokkal egyáltalán nem foglalkoztak, sőt tudomásul sem vették? Hiszen Pongrácz, aki műve első kötetében elismeri a saját csekély készülségét,

a második kötetben már elég bátor a finn-ugor és török-tatár rokonság kutatóit tudatlansággal vádolni meg. Mi sem foglalkoztunk volna ennyit vele, ha nem következne utána a hasonló dicsőségre vágyódnak tekintélyes sora.

1914-BEN DEBRECZENYI MIKLÓS „ny. kir. curiai bíró“ ismertette „Az ősmagyar írás néhány hazai és oroszországi emléké“. Az „ismertetés“ szó csak szerényen és igen pontatlanul jelöli meg az illusztris szerző tudományos tevékenységét. Többről van itt szó.

A magyarországi emlékek revidálása, kiegészítése és az eddig meg nem fejtett írásemlékek megfejtési kísérletei közben még a realitás némi alapján áll. Ezt az alapot a mások által történt megfejtések szolgáltatták. Persze itt is sok szó férne ahhoz, hogy vájjon azok az olvasatok, amelyeket Debreczenyi ad, megállják-e helyüket. Ehhez már a priori kétség fér, ha „az oroszországi írásemlékek“ megfejtési kísérleteinél követett módszert szemügyre vesszük. Bizonyos sziklafeliratok ezek, melyeket Strahlenberg svéd katonatiszt talált és másolta le az Uraiban és Szibériában és tett közzé 1730-ban Stockholmban. Tudommal ez írások valódiságát azóta nem bizonyította, de nem is vonta kétségbe senki. Csak az bizonyos, hogy a Debreczenyi által közölt rajzok oly szövevényes és egymással összefonódó vonalakat mutatnak, amelyeket sehol a világon, semmiféle sziklafeliraton nem tapasztalhatni. Ez a körülmény kétséssé teszi a rajzok használhatóságát. Szerzőnk a magyar nyelv és az ú. n. székely rovásírás ismeretével lát a feliratok megfejtéséhez, ami természetesen „százszázalékosan“ sikerül. Ha valamely kacskaringó vagy szög némiképpen hasonlít a székely rovás valamely betűjéhez, akkor már kimondja, hogy azonos azzal; és ha az így nyert betűkből jobbról balra semmi értelem nem jön ki, megtalálja a keresett értelmet balról jobbra, vagy felülről lefelé vagy alulról fölfelé, vagy körben vagy csigavonalban. Előtte minden lehetséges. Ha más nem segít, segít a modern rejtvénytechnika. Hogy fogalmat alkossunk magunknak ez eljárás minémiségéről, idézzünk egy pár sort. (Az eredeti jel közlésére nincs szükségünk.) Egy jelcsoport magyarázatánál ezt mondja: „E két betű elhelyezése képletesen, mai betűinkkel írva, így fest: —, vagyis az *sz* a *gy* betűn rajta

$\frac{sz}{gy}$

van. Nyilvánvalóan tehát a *szégyen* szót fejezi ki. Sőt most jelenti a *szégyen jegvét* vagy régiesen *szégyenbillog-ot* is; mégpedig, minthogy a többi e csoportbeli betűn rajta fekszik, e viszony kifejezésésképpen *szégyenbilloggal-nak* olvasandó.“ És mindez egy állítólagos *sz* és egy állítólagos *gy* betűből, melyek állítólag egymástólé vannak írva. Debreczenyinél a megfejtésnek ez a módja rendes, tehát többet is idézni felesleges volna.

A tudományos kritika persze ezzel a művel sem foglalkozott. Megjegyzem azonban, hogy a kísérlet nem áll elszigetelten. Van a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában Burnouf Avesztakiadásának (facsimile) egy példánya, amelynek bizarr avesztai betűi egy ismeretlent arra ösztönöztek, hogy azokat magyarul olvassa el. Megfejtését odajegyezte a betűk fölé, ahol az ma is szépen olvasható.

A jóakarátú kísérletezőnek talán sejtelve sem volt arról, hogy azt az írást régen elolvasták, a szöveg értelmét régen megfejtették, s hogy se a szövegnek, se a betűknek, se a nyelvnek nincs semmi köze a magyarokhoz.

A KÖVETKEZŐ MUNKA még nagyobb igényekkel lép elénk. Miután hosszú ideig a klasszika-filológia érdemes munkásaként működött, sőt a budapesti tudományegyetemen a nyilvános rendkívüli tanár címét is elnyerte, Cserép József egymásután három füzetet tett közzé — 1912-ben „De Pelasgis Etrusdsque quid fabulis heroids ac prisds nominibus doceamur“, 1922-ben „De Madiarorum ac Pelasgorum origine“ és 1925-ben „A magyarok eredete, a turáni népek őshazája és ókori története“ címek alatt. Szerinte a magyarok őshazája Amerika. Fejtegetéseiből úgy veszem ki, hogy e megállapítás egyfelől a *magyar* népnév, másfelől a *Mexiko* országnév, a *maja* népnév s a *Maia* mithológiai női név (Hermes isten anyja, Atlas leánya) vélt azonosságán nyugszik. Fejtegetése során arra az eredményre jut, hogy ezeket az amerikai magyarokat tizenegy és félezer évvel ezelőtt egy óriási katasztrófa hajtotta kelet felé. Ez a katasztrófa pedig nem volt egyéb, mint a Hold keletkezése, melynek tömege a Földből, arról a helyről szakadt ki, amelyet ma Amerika nyugati, Ázsia és Ausztrália keleti partjai vesznek körül, hogy helyet adjon földünk legnagyobb víztömegének, a Csendes-óceánnak. A menekülők megtelepedtek Plátó mesebeli Atlantisán, azon a földrészen, mely a hitrege szerint valahol az Atlanti-Óceán közepén terült el. Négy és félezer esztendő múltán innen is tovább kergette őket a diluvium, az özönvíz. Keleten azután, már némileg a történelem pirkadó világánál, feltűnnek a pe-lazgok, az iber-szikánok s más népek nevei alatt. De magyarok a mórok is Nyugat-Afrikában, magyarok az egyiptomiak is (Menes = „meny-nyes“?), de főleg magyarok a médek Ázsiában. Mindenütt elegendő egy m-mel kezdődő ország-, város-, nép-, sőt mithológiai személynév, hogy a magyarok jelenlétét megállapítsuk. Azután visszajönnek nyugat felé. Ok az egyiptomi hikszoszok, közük van Jeruzsálem és Áthén megalapításához, ők szerepelnek a gigantomachiában éppúgy, mint a trójai háborúban. Magyarok a balkáni paionok, a világon szerteszéledt cigányok, a rajnai szikamberek, az erdélyi agathirzok, a galliai szek-vánok, az itáliai etruszok, szóval minden nép, amelyről vagy csak keveset, vagy a nevéen kívül semmit sem tudunk.

Nem követem tovább a fejtegetés fonalát; Cserép nyelvhasznolását, amely őstörténeti nyomozásai színvonalán áll, szintén mellőzöm. Az az ember, aki jóhiszeműen kezébe veszi ezt a művet, eleinte érdeklődéssel olvassa a káprázató tündérmesét (ha ugyan a klasszika-filológusra valló apparátus nem zavarja), s ha őstörténeti és nyelvészeti kérdésekben némi tájékozottsága van, csakhamar türelmét veszítve dobja félre. Szerencsének érezzük a szerencsétlenségben, hogy a szerző utolsó füzetét nem latinul, hanem magyarul írta meg.

EGY PÁRIZSBAN ÉLŐ „hazánkfia“, aki az anyagiaknak szemmel láthatólag bővében van s a nyelvtudomány területén óhajjt tevé-

kenységet kifejezni, F. A. Uxbond név alatt nagy nyelvhasznító munkát adott közre angol nyelven, melynek címe: „Munda — Magyar — Maori. An Indian Link between the Antipodes. New Tracks of Hungarian Origins“ (London, Lusac and Co. 1928). E fényes kiállításban megjelent művel bizonyítani kívánja a szerző a magyar és maori nyelv és faj eredeti azonosságát (maorinak nevezi a szerző nemcsak az újzélandit, hanem általában a polinéziai nyelveket). Földrajzilag és nyelvileg is az összekötő láncszemet az indiai munda nyelvekben találja meg és azt hiszi, hogy új utakat mutat a magyar őstörténeti kutatásnak.

A mű fejezetei hatásos climaxot reprezentálnak. Bár tudja a szerző, hogy a dolog csaknem kizárólag a nyelvhasznításon fordul meg, először, megfelelő előkészítés céljából, analógiákat keres össze a mitológia, a vallás, ősműveltség, társadalmi intézmények és életmód egész területéről. A hasonlítás annál jobban sikerül, minél bizonytalanabb a magyar anyag s mentül primitívebb állapotokra vonatkozik. Mindez természetesen semmit sem ér. Az égitestekhez fűződő vagy azok nevéből kikövetkeztethető naív népies elképzelések túlságosan általánosak és sokkal nagyobb mértékben találhatóak fel a legtöbb primitív népnél, hogysem rájuk biztos elméletet lehetne építeni. A kezdetleges vallási képzetekkel hasonlóképpen állunk. Talán Uxbond is érzi ezt, mert műve e részében is szóösszevetésekkel igyekszik az elméletet támogatni, összevetései azonban oly nagy területről, különböző polinéziai nyelvekből vannak véve, hogy jelentőséget nem tulajdoníthatunk nekik. Például a magyar *óriás* szónak megfelelően a maori *oro*, a magyar *törpé*-nek a tahitii *topaapaa* és így tovább. A fák és vizek tiszteletében felfedezhető közös vonások ily, sőt ennél nagyobb mértékben kimutathatók bármely kezdetleges természetimádásban. A magyar krónikák őstörténeti genealógiáit kár összevetni rarotongai genealógiákkal s nem szabad belőlük megdöbbenően messzemenő következtetéseket levonni mindaddig, míg nem vagyunk tisztában mindkettő genezisével. Egy példát mondok: Mindkét genealógia egy közösnek látszó Noa nevű őst tüntet fel, kinek korát Uxbond kissé önkényesen Kr. e. 790-re számítja. A magyar krónikák Noája azonban kétségkívül azonos a bibliai Noéval, akinek, ha a biblia genealógiáját vesszük figyelembe, sokszáz évvel előbb kellett élnie. A költői nyelv kezdetleges fogásainak egyezése sem jelent semmit: a felhozott alliteráció rendkívüli mértékben megvan az óizlandiban, a gondolatparallelizmus a héberben s ma már senkinek sem jut eszébe, hogy ez alapon rokoni kapcsolatokat próbáljon kimutatni. Leginkább elképeszt azonban akkor, midőn Anonymus egy jegyzete alapján a régi magyarokat emberevőknek tünteti fel s ez állítólagos szokásukat összeveti a maoriknak még a XIX. században is általános kannibalizmusával. Ez, egyébről nem is szólva, mindjárt ösztönzést adhatna egy kis nyám-nyám vagy karaib nyelvhasznításra; s ha valaki Uxbond módszerével fogna hozzá, bizonyos, hogy e viszonylatban is eredményt mutatna fel.

Nyelvhasznítása sem áll szilárdabb alapokon. A különböző polinéziai nyelvekből olyan szavakat keres össze, melyek magyar szók-

hoz hasonlítanak s próbál közöttük és a látszólag hasonló magyar szók között jelentésbeli kapcsolatot felfedezni. Ez nem történik egyforma sikerrel. Mert ha konstátálom, hogy a marquesasi nyelvben *napea* egy csillag (!) neve s Tahitiban *na po* azt jelenti, hogy „tegnap este“, ez lehet kellemes meglepetés egy laikus számára, de semmit nem mond a nyelvésznek; ugyanúgy az sem, ha a magyar *had* szót összevetem a tahitii *hotu* „támadás“ és a marquesasi *hatu* „társaság“ szókkal. Mindaddig, míg a kutató nem helyezkedik szigorúan nyelvtörténeti alapra, nem nyomozza vissza a polinéziai nyelvtényeket addig a pontig, ameddig visszanyomozhatók, s nem igyekszik hangtörvényeket megállapítani, amelyek a magyar és polinéziai szók között feltétlen érvényvel bírnak, míg azokat más törvények nem keresztezik: mindaddig ez az egész nyelvészeti tevékenység haszontalan, sőt káros kontárkodás lesz. Jól tudom, hogy a polinéziai nyelvek bármelyikénél nehéz a történeti szemlélet álláspontjára helyezkedni, mert hiszen ezeknek nincs évezredekre vagy csak századokra, sőt talán még évtizedekre visszanyúló irodalmuk sem, de nem szabad elfelejteni, hogy e nyelvcsoport szoros rokonságban van a maláji csoporttal, amelynek egyes nyelvei egyrészt régi irodalommal rendelkeznek, másrészt mai formájukban a polinéziai nyelvekhez viszonyítva sokkal régiesebb s a hangalakot tekintve teljesebb formákat mutatnak fel. Például: tahitii *aa* „gyökér“, maori *aha* < maláji *akar*; tahitii *ia* „hal“, szamoai *Va*, marquesasi *ika*, de már maláji *ikan*.¹ A maláji nyelvekben tehát hasznavehető nyelvtörténeti eszköz kínálkozik. Viszont kétségtelen, hogy ha valaki ezen az úton utána jár a dolognak, Uxbond eredményeinek 99%-a légbuboréknak fog bizonyulni.

Ha szóösszevetéseinek részletes megbeszélésére nem vállalkozhatom, éppoly kevéssé vállalkozom arra, hogy alaktani megállapításait egyenként tárgyaljam. Csak egy jellemző szakaszt közlök itt magyar fordításban (35.1. The Datáve), amelyből mindenki levonhatja a megfelelő következtetést: „A maori a *ki* előragot használja (a dativus kifejezésére), a magyar a *k* ragot. Müller szerint a maori *ki* tulajdonnevek és névmások előtt *kia* lesz; a magyarban az attributív pronomen(?) 3. személye felveheti a *nekie* alakot a rendes *neki* helyett“. Csoda-e hát, ha tudományos szempontból nem tették megbeszélés tárgyává Uxbond „eredményeit“?

A szójegyzék azonban, minden mástól eltekintve, figyelemreméltó adatokat tartalmaz, ha nem is nyújt alapot olyas következtetésekre, amilyenekre Uxbond feljogosítva érzi magát. Például akadáhat, aki elhiszi, hogy a magyar *vas* szó azonos a szantali *pasi*, mon *pasai*, maláji *hasi*, battak *hósi*, jávai *west*, *wsi* és szemang *uwase* szókkal. Viszont világos, hogy a szantali *guru* „tanító“ átvétel a szanszkritból s aligha van köze a magyar „kuruzsló“-hoz. Mivel az utóbbi időben Schmidt József meggyőzően mutatott rá, hogy nyelvünknek vannak nemcsak, mint régen ismeretes, iráni-árja, hanem egyenesen indo-árja elemei, a magyar szófejtés nem hanyagolhatja el az indiai nyomok követését, még akkor sem, ha ezek a nyomok az árja nyelvek területéről még

idegenebb, dravida, tibeti, mon-khmer, munda vagy akár maláji területre vezetnek át. Egyes szók elterjedéséről, vándorlásáról, eredetéről lehet szó, amikhez esetleg kultúrtörténeti megállapítások fűzőhetnek, de távol állunk attól, hogy, mint Uxbond teszi, a mund—magyar—maori nyelv- és fajközösséget kimutathassuk.

A tudomány mai álláspontja még nagyon távol van attól, hogy az emberi beszédnek e három, egymástól oly távoleső formáját, a mundát, a magyart és a maorit, egy kalap alá vegye. Finck¹ ugyan, aki a nyelvek osztályozásában igyekszik minél kevesebb nagy egységet létesíteni, „a mongolfaj nyelvei“ cím alatt összefűzi őket, megmondja azonban világosan, hogy ez az osztályozás csak célszerűségi, de nem tudományos szempontokat követ. Az idesorozott öt nyelvcsalád (ausztri, indo-kínai, ural-altáji, arktikus és szumir-akkád) között nyelvtudományi szempontból semmiféle összefüggés ki nem mutatható. A magyar, köztudomás szerint, az ural-altáji nyelvcsalád uráli csoportjának finn-ugor ágához tartozik. Az ausztri nyelvcsaládot Finck két főágra osztja, az ausztro-ázsiaira és az ausztro-néziaira. Az ausztro-ázsiai három ágra oszlik, ú. m. kurku-annámi, khasszi-nikobári és proto-malakkai; a kurku-annámi ismét két csoportra, a *munda* és a mon-khmer nyelvekre; a munda nyelvek három csoportjában összesen 14 nyelvet sorol fel, melyek közül legjelentékenyebb a szantali, melyet Y_2 millió ember beszél. Az ausztro-néziai feloszlik indo-néziaira és óceánira, ez utóbbi melanéziaira és polinéziaira; a polinéziaiban felsorol 14 nyelvet, melyek közül legjelentékenyebb az újzélandi *maori*.

A legújabb teljes osztályozás a Meillet—Cohen-féle összefoglaló műben található, ahol J. Przyluski még az ausztri nyelvcsalád egybefogását sem tartja megengedhetőnek, sőt szerinte az ausztro-ázsiai egység is erősen hipotétikus. Ezt a kétes ausztro-ázsiai egységet osztja ő munda, annámi, mon-khmer csoportra.

A MŰKEDVELŐ ELMÉLETEK legnagyobb ellenségei egymásnak. Míg a komoly tudományos kutatás szerényebben jelentkező eredményei kiegészítik egymást s az ismeretekben meglévő hézagokat mind jobban és jobban kitöltik és eltüntetik, ezek az elméletek egymást fojtogató burjánzásukkal még a laikusban is kételyt támasztanak.

A magyar Őstörténet kezdeteit s a magyarság rokonait szintén Indiában keresi a Turáni Társaság egyik tevékeny tagja és legtermékenyebb írója, Zajti Ferenc. Nem nyelvész és nem történész, hanem lelkes magyar, aki nemzetének szolgálatot vél teljesíteni azzal, ha keleti olvasmányainak homályos vonatkozásait kapcsolatba hozza a magyarokkal. Valahogy először az Aveszta keltette fel érdeklődését, a párszik ezen ősi szent irata, melynél szárazabb és homályosabb tárgy nincs a filológiának. Zarathustra Zend-Avesztája címe alatt lefordította (nem tudni, milyen nyelvből) a Yasna című liturgikus könyv legrégibb és legnehezebben érthető részét, a Zarathustrának tulajdonított verses prédikációkat. E fordítás hasznavehetetlenségét, sőt megtevesztő jellegét annak idején kimutattam. De Zajti ezen kívül egy

¹ Die Sprachstänune des Erdkreises, Leipzig 1909.

magyar Aveszta-könyvtárt is indított meg, melynek egyes kötetei hún-magyar-indiai őstörténeti problémákat tárgyalnak vagy Zajti, vagy a derék Jivanji Jamshedji Módi tollából. Ez utóbbi, aki különben az avesztai szövegek és párszi vallási régiségek érdemes kutatója, még arra is vállalkozott, hogy oly területre merészkedjék, amely neki teljesen ismeretlen, s hogy Budapesten a legelőkelőbb nyilvánosság előtt kompromittálja tudós hírnevét. A kissé naív párszi tudósnak minden oka megvolt, hogy körükből elégedetten távozzék, és azt hiszem, sohasem jutott tudomására, hogy tudománya Schmidt József részéről milyen megérdemelt súlyos kritikában részesült, s hogy mennyire igaza volt Hegedűs Lorántnak, midőn özönvízelőtti etimologizálását a napi sajtóban tette nevétségessé.

Az Aveszta-könyvtár füzeteként különben a legnagyobb össze-visszaságban nehezen ellenőrizhető állítások és idézetek tömkelegét tartalmazza. E kétségtelenül szigorúan hangzó ítéletet nem óhajtom részletes bírálattal alátámasztani, — ex unó disce omnia:

„A hún-magyar őstörténelem“ című füzetben többek között ezt olvassuk: „...reánk maradt a turánok egykori jelzője a *betyár* szavunkban is. Az Aveszta egyik legrégebbi könyvének¹ a Vendidádnak mindjárt az 1. fejeletében ott találjuk a *paityar* szót az ellenséges törekvés jelzésére. „És jött a betyár — mondja az idézett hely — és elrontott mindent.“

Már most ha utánajárunk a dolognak az idézett helyen ezt olvassuk: „A helyek és vidékek közül ötödik legjobbra teremtetem én, a Bölcs Ur, Niszáját Margiána és Baktria között; de ebben országos csapásnak teremtette a gonosz szellem a silány kételkedést.“ — Aki ebből a *betyár* szót ki tudja hüvelyezni, kétségkívül hatalmas fantáziával rendelkezik.

Az Aveszta-könyvtár elképzelésekben gazdag tartalmánál azonban jobban érdekelt a közönséget az, hogy hogyan találta meg Zajti Ferenc Indiában az ősmagyarok késő utódait. Az indiai rokoni kapcsolatok e lelkes apostola ugyanis időt, pénzt és fáradságot nem kímélve pár évvel ezelőtt Indiába utazott, hogy a feltételezett rokonságot az autopszia meggyőző erejével bizonyítsa be. Egy ilyen határozott célkitűzésű útnak mindig eredményesnek kell lennie, mert különben attól kellene félni, hogy egy élet valóban hitt álmái szertefoszlása megzavarja az álmodozó lelki egyensúlyát. Így aztán ez az út is eredményes volt. Hazajövet Zajti az eredményekről indiai gyűjteményének kiállítása, Budapesten és a vidéken tartott számos felolvasás, továbbá két értekezés (India történetének ethnographiai problémái, Kapcsolataink Indiával, Budapest 1929) útján számolt be. A szerény terjedelmű füzetek számos képet is tartalmaznak, a szerző eredeti fölvételeit. Ez utóbbiak közül tanulságos az utolsó, melynek dmirata „Zajti Ferenc, a magyar őstörténeti kapcsolatok nagynevű kutatója“.

Mindez természetesen újságokban és a közönség körében nagy port vert fel. Nem kevesebbről volt szó, mint arról, hogy a szerző kimutatta, hogy a párszik nem perzsák, hanem húnok; hogy világosságot derített, jórészt önálló kutatások alapján, India lakóinak etnográfiai összetételére; kimutatta, hogy India őslakói a szittyák; megállapí-

¹A Vendidád, helyesebben Vidévdát, valójában az újabb Avesztához tartozik, melynek egyes részei, pl. a 12. fejezet, egészen modemek.

tóttá a mervári mer népnek a magyarral sokban egyező fajiságát; megállapította, hogy a bhil törzsek között szereplő magra nép hún ivadéknak tartja magát s ősi szókészlete magyar; azt állítja, hogy egy öreg magrai regős neki „ősi magyar nyelven“ regét énekelt az udaipuri királyi házról s ő ezzel az egyénnel órákon át apró mondatcscákban magyar beszélgetést folytatott; állítja, hogy a *gujár* szó megegyezik a magyar *gulyással* s így a gudsarátiak is hún-magyarok.

Milyen szép is volna mindez, ha valóság volna! De a szép meséből legfeljebb egy szemeyi az igaz. A kétségbe nem vonható tények a következők.

A párszik azok a perzsák, akik a Kr. u.-i VII. században az arab hódítással együtt haladó iszlám elől menekültek Indiába s mentették magukkal Zoroaszter vallását, melyet az új, harcias vallás kipusztítással fenyegetett. A *párszi* szó azt jelenti, hogy „perzsa“, a modern *fárszi* szónak az archaikus jellegű indiai perzsában használt alakja. Ezeket a párszikat vallásuk társadalmilag élesen elválasztotta úgy a mohamedán, mint a brahma vallású hinduktól s ha esetleg gudsarátai vagy maráthi hindukkal történt is vegyülés, az aligha nagymérvű s pontos anthropológiai vizsgálattal is nehezen volna kimutatható. Az az állítás, hogy húnok volnának, teljességből légből kapott. A gudsarátai nyelvet, mely az indiai Gudsarát tartományban mintegy 10 millió ember nyelve s egy árja-ind idióma, eltanulták s az új indiai zoroasztriánus theologiai irodalom nyelvévé tették.

A gudsarátiak hún-magyar mivolta is nehezen volna kimutatható. Ez a probléma mélyen beletartozik az indiai etnográfia nagyon bonyolult és immár soha fel nem fejthető szövevényébe. A nyelv annyira árja-ind, mint amennyire román a francia vagy a spanyol, de amelyből ezerszer nehezebb volna kimutatni a hűnt, mint a franciából a frankot, vagy a spanyolból a nyugati gótot. Annyi bizonyos, hogy a faj keverék. Valószínű, hogy a tartomány eredeti nyelve nem ez volt, de akkor sem gondolhatunk hún-török nyelvre, mert ez irányban semmi támpontunk nincs, hanem vagy mundára, vagy még inkább dravidára, mely utóbbi még a mithoszt megelőző ősidőkben szorította ki az előbbit. A gudsarátai nyelv emlékei a XII. századig nyúlnak vissza (ó-gudsarátai), a modern gudsarátai irodalom a XIV. században indul meg.

A *gudsar* nem azonosítható a magyar *gulyással*, mert legrégebb ismert alakja a szanszkritban *gursara*, melyből a prákrit *gudsarsara*-n keresztül a modern *gudsar* szó származott, amelyet ma *gudzar-nak* vagy *guzar-nak* ejtenek. Etimológiája, mint a legtöbb népnévé, homályos; hogy a magyar *gulyással* megegyező jelentést Zajti honnan veszi, nem tudom.

Ezek a gudsarok mint idegen törzs nyomultak be mai területükre az V—VII. század táján Kr. u. Itt már nagyon vegyes népséget találhattak. Grierson a tartomány lakosságának kialakulásáról a következőket tudja: Tengeren jöttek a félig-meddig mithikus jádavák (Kr. e. 1500—500), azután javának, vagyis görögök (Kr. e. 300—Kr. u. 100) párszik, vagyis perzsák és arabok (600—800), vegyes kalózhordák (900—1200), ismét perzsák (1250—1300), portu-

gálok és törökök (1500—1600), ismét arabok (1600—1700), afrikai, arab és perzsa kalandorok (1500—1800), örmény, holland és francia kereskedők (1600—1750), angolok (1750 óta); a szárazföld felől jöttek, északról szittyák és húnok (Kr. e. 200—Kr. u. 500), gurd-sarác (400—600), dsádésák és káthik (750—900), hullámszerűen afgánok, törökök és más északi muzulmánok (1000—1500), ismét dsádésák és káthik (1300—1500), — északkeletről árják (a történelemelőtti időktől a jelenkorig), — keletről maurjanok (Kr. e. 300), fél-szittyá ksatrapák (Kr. e. 100—Kr. u. 300), gupták (320), mogulok (153°), maráthák (1660—1760), angolok (1780). Ezekből alakult ki az a nép, amely ma a gudsaráti nyelvet beszéli. Világos, hogy a fajtság meghatározásában az egyének ezerein végzett, legaprólékosabb anthropológiai vizsgálat is csak nagyon bizonytalan eredményeket produkálhat. Ezért nézegetjük rezignált szkepszissel azokat a „gújár-hún“ típusokat, amelyeket Zajti nekünk bemutat.

Nem áll jobban a dolog az ú. n. magarákkal sem, akiket Zajti előadása alapján valóságos magyaroknak kellene tartanunk. Ezek a Bombaytól északra és északkeletre a hegyek közt tanyázó bhfl-törzsekhez tartoznak, számuk körülbelül 45.000, tehát „az angol hadsereg java katonanyagát“ még akkor sem alkothatják, ha minden fegyverfogható korban levő férfi katona. A bhílek szemmel láthatóan nem árják, sötét bőrük miatt fekete embereknek (*káli paradz*) hívják őket. E tulajdonságuk arra mutat, hogy fajilag vagy dravida-, vagy munda-maradványok. Nyelvükben látszólagos dravida és munda elemek is vannak. Ez különben tiszta árja és az árja-ind nyelvek középső csoportjához tartozik a radsaszthánival és gudsaráttal együtt.

A minket érdeklő törzs az Aravalli-dombokon él. Nyelve teljesen át van itatva márvári (a radsasztháni egy dialektusa) elemekkel. E nyelvet ők maguk *magrá-ki* M/-nak, vagyis „dombnyelv“-nek mondják (*magro* = domb, *báli* = nyelv), azok nyelvének tehát, akik az (Aravalli-) dombokon laknak. Így a magyar népnévnek a *magra-* vagy *magard-val* való Összevetése nem engedhető meg. — Zajti azt állítja, hogy egy magarai „regős“-sel magyarul társalgón. E társalgás lehetőségének megítélésére legyen szabad Grierson után idéznem magri nyelven a bibliai tékozló fiú történetének első pár sorát:

*Ék janá-ké dvé bhólyá há. Wá-má-hú chóta kyó bá-hú bólyó ka, „é bá,
Egy emberinek két fia volt. Ab-ban-ból az ifjabb az atyának mondta, hogy „ó atya,
mála matá-má-hú jó mhánó báto vhé só mhayé dè-dè.“
a vagyon-ban-ból ami enyém rész lehet azt nekem add!“*

Vagyis: „Egy embernek volt két fia. Közülök az ifjabb így szólt atyjához: Atyám, a vagyonból azt a részt, amely engem illet, add ki nekem.“

A magam részéről nehezen tudom elképzelni, hogy olyan emberrel, akinek ez a magrá-ki bóli az anyanyelve, magyarul bármilyen beszélgetést is lehessen folytatni. A következő szöveg szemlélteti, hogy ez az eredetileg bhíl nyelvjárás a mervarai kerületben beszélt márvári nyelvvel mennyi közös vonást mutat:

*Kini áda mí-rai dóy gígá há. Wuná-má-hú nána kyai bhá-hú kaha wiyó,
Egy bizonyos embernek két fia volt. Ab-ban-ból az ifjabb által az atyának mondott
kai „au bhá ájúká-má-hú jakó mháro bató hóy ó mba-nai dyó.“¹
hogy „d atya, a vagyon-ból ami mienk rész lehet azt nekem add!“*

Zajti ezt a „mer“ népet is hún eredetűnek tekinti, állítólag anthropológiai, de valójában egészen szubjektív alapon. Elismeri, hogy a magara nyelv egészen indo-árja s mégis nagyon sok olyan vonást talál benne, amely a magyarral egyezik. Viszont ha azok a bizonyos magarák ezt mondták (amit Zajti feljegyez):

*mi magaraka vagunkh
mi magaraka vaganu kan*

akkor ne kerteljünk sokat, hanem mondjuk ki, hogy magyarokat találtunk India kellős közepén, akik oly jól vagy még jobban beszélnek magyarul, mint mi!

Zajti szójegyzéke nem használható. Nem világos, miként jelenti a *gyalok* szó egyszer azt, hogy „gyalog“, máskor azt, hogy „megyek“. E parányi kis szógyűjteményben eredeti finn-ugor s kölcsönzött török, iráni, szláv és arab szók vannak összevetve. Az állítólagos magari *vaganu han-hoz* fűződő fejtegetés érthetetlen, mely arról tanúskodik, hogy a szerzőnek sem a magyar, sem az ind nyelvtörténetről nincs a leghalványabb sejtelme sem.

Talán már fölösleges is, de azért lássunk még egy példát erre az amatőr nyelvészkedésre. Állítja, de példán nem mutatja be, hogy a „birtokos viszony-nak teljesen azonos“ a kifejezőmódja mindkét nyelvben. A magyarban rendszeren a birtokos jelzőként szereplő névszó minden suffixum nélkül áll a jelzett szó előtt, amely birtokraggal van ellátva. Ritkábban a birtokos jelző felveszi a részeshatározó ragját. A két típus ez: az atya fi-a, — az atyá-nak a fi-a. Ezzel szemben a magrá-kí bóli-ban a genitívus jele -Ad, a birtok nincs semmivel sem jelölve: *bá“kó bhólyó* = az atya fia. A kifejezőmód tipikusan indo-árja. Nem látom be, hogy a két szerkesztésmód feltűnően azonos volna.

Az egész csak hiábavaló keringés az adatok tömkelegében, amelyből a műkedvelő nem bír kiutat találni. Sokkal hasznosabb munkát végzett volna, ha egyszerűen, de megbízhatóan lejegyzí az, amit fontosnak talált s a biztos eredményeket szakszerű feldolgozásban közreadja. De filológusi csendes munkával nem lehet feltűnést kelteni s különösen nem lehet a hozzá nem értők előtt nagyobbarányú dicsőségre szert tenni. Bármennyire húzódoznak is a szakemberek az ilyen dolgokkal való foglalkozástól, ezt egyszer így nyíltan meg kellett mondani, hogy a közönség is megértse, miért van oly nagy szakadék a „hivatalos“ jelzővel napilapjainkban oly sokszor lekicsinyelt exakt tudományos kutatás, az európai tudományok magyar nemzeti célokra oly férfiak vezetésével követő ága, mint Szinnyi József, Gombocz Zoltán, Melich János, Németh Gyula és a tudomány mezében lépten-nyomon jelentkező műkedvelősködés között.

GAÁL LÁSZLÓ

¹ A nyelvek ismertetése és a mutatóványok Grierson: *Linguistic Survey of India* c. művéből vannak véve.